

Vörösmarty Mihály verskéziratai többszörösen igazolják a Spira György által is idézett mondást: „anyag nem semmisül meg, legfeljebb lappang.” Az ItK 58(1981) 5–6. számában Vörösmarty Görgey-ellenes versének újra felbukkanásáról számolhatott be Spira György.¹ A Vörösmarty-művek kritikai kiadásában többször kellett a közreadóknak lappangó kéziratokra utalni. Vörösmarty autográf versei Széchenyi István hagyatékában c. cikkemben² vázlatosan érintettem a Vörösmarty kéziratok Széchenyi Istvánhoz kerülésének lehetséges módját. Mivel a közelmúltban az egykori Széchenyi Múzeum anyagának rendezésekor újból előkerült egy eddig lappangónak tartott Vörösmarty vers, a kéziratok utóéletére vonatkozóan talán nem lesz felesleges az alábbi gyűjtemény-történet.

Az Akadémia 1905-ben nyitotta meg ún. Széchenyi Múzeumát. Ennek anyaga három részből tevődött össze: 1. magának Széchenyi Istvánnak a kéziratok hagyatéka, amit titkárára, Tasner Antalra hagyott, és a Tasner családtól vásárolt meg az Akadémia 2. a Széchenyi családtól az Akadémiának ajándékozott kéziratok és tárgyi emlékek 3. a Széchenyi Múzeum számára gyűjtött kéziratok és tárgyak. A múzeum e két utóbbi forrásból egészen 1945-ig gyarapodott. A második világháború után a Széchenyi Múzeumot nem állították vissza eredeti formájában. A kéziratok anyag az Akadémiai Könyvtár kéziratárába került,³ a könyvanyag a könyvtárba, a megmaradt tárgyi emlékek ma részben az Akadémia Tudós Klubjában, részben Nagycenken találhatóak.

Széchenyi István életének, működésének kutatásával két név szorosan összekapcsolódott: Vizota Gyula és Bártfai Szabó László. A régebbi könyvtárosi és levéltárosi kutatási gyakorlat szerint – mai szemmel eléggé el nem ítéltető módon – a nevesebb kutatók kikölcsönözhatték a kéziratokat. Szerencsés esetben a haláluk után újra közgyűjteménybe kerülnek a kéziratok.⁴ Ez utóbbi eset áll fenn Vörösmarty Görgey-ellenes versével. Bártfai Szabó László vagy az Akadémiai Könyvtár kéziratárából kölcsönözte ki a kéziratot, vagy pedig ellentétben a mai gyakorlattal – kivették a Görgey hagyatékból a Vörösmarty verset és áthelyezték – bár indokolni nehéz – a Széchenyi Múzeum anyagába és így került kutatásai kapcsán Bártfai Szabóhoz és végül az Országos Levéltárba.

Vörösmarty Mihálynak a *Borhűtőkre* c. versének a kézírata a kritikai kiadás időpontjában lappangott.⁵ A vershez írt jegyzetben a kiadó közli Gyulai Pál megjegyzését, amely szerint az epigrammák „Széchenyi iratai között találtattak... Vörösmarty kézírata saját kezű névalírással az Akadémia Széchenyi-múzeumában őriztetik.”⁶ A Széchenyi Múzeum anyagának rendezésekor előkerült a vers kézírata. (Jelzete: MTAK kéziratár Ms 4226/71.) Az eredeti autográf birtokában meg tudjuk erősíteni Lehr Albert tanúskodását: a kéziraton semmiféle törlés vagy javítás nincs, csupán a 8. epigrammában a „jövőre” szó előtt egy betűáthúzás, ami egy S lett volna. Viszont helyesírási ellentmondásait pontosabbá tudjuk tenni a szövegkiadásnak. Vörösmarty szinte állandóan használta a névelő után és az „s” előtt a hiányjelet

3. epigramma	„s te légy velem...”
6. ”	-ban az utolsó szót, a hont, két n-nel írta: „honnt”
7. ”	„... sujt a’ szerencse...”
10. ”	„A’ harag...”
12. ”	„Tégy és türj: e’ kettő...”
14. ”	„Napba tekint ’s nap iránt...”
15. ”	„Nagy kincs a’ tudomány ’s nem fér...”
16. ”	„A’ bus emlékezet (!)...”

¹ SPIRA György, *Vörösmarty Görgey-ellenes verséről* ItK 1981. 659–661.

² *Vörösmarty autográf versei Széchenyi István hagyatékában* ItK 1975. 659–660.

³ A Széchenyi gyűjteménynek megjelent a katalógusa, előszavában részletesen ismertette a gyűjtemény történetét, KÖRMENDY Kinga, *A Széchenyi gyűjtemény*. Bp. 1976. Az MTA Könyvtára kéziratárának katalógusai 9.

⁴ 1972-ben vásárolt meg a kéziratár a Széchenyi Múzeum anyagából 1945 előtt, kutatókon keresztül kikerült kéziratokat.

⁵ *Vörösmarty Mihály összes művei* III. Bp. 1962. 7–8. ill. 208.

⁶ I. m. 208.

Az utolsó epigrammában a névelő utáni hiányjelen kívül a kéziratban nincs ékezet az emlékezet szón, és a „visszalövelnek” szót Vörösmarty a nyomtatott kiadással ellentétben külön és nem kötőjellel írta.

Az *Országház* c. versének több kéziratosa ismert. A kritikai kiadás jegyzete lappangó kéziratra is utal.⁷ Ezek számát eggyel gyarapíthatjuk. A versnek egy korabeli, szerző megjelölés nélküli, ismeretlen kéztől származó másolata van az egykori Széchenyi Múzeum anyagában. (Jelzete: MTAK kéziratár Ms 4226/72.) A kéziraton Viszota Gyula ceruzás megjegyzése olvasható: Vörösmarty költeménye 1846. Viszota Gyula az azonosítást Hajas Bélának az ItK-ban megjelent cikke alapján végezhetette, mert ceruzával kiegészítette a vers címét „Országháza” alakra, ami csak Hajas közleményében olvasható.⁸ A kéziratosa másolat híven követi az autográf eredeti helyesírását,⁹ csupán a névelők utáni és az „s” előtti hiányjel alkalmazásában nem következetes. Rendszer nélkül elhagyja illetve használja ezt a Vörösmarty által oly gyakran alkalmazott írásjelet.

Mindkét Vörösmarty vers kézírata az egykori Széchenyi Múzeum anyagának feldolgozásával újból tanulmányozhatóvá vált.

Körmendy Kinga

Az újonnan fölfedezett Vajda-röpiratokról

Vajda János összes művei kritikai kiadásának sorjázó kötetei gyakorta szolgáltattak meglepetést kutatóknak, olvasóknak egyaránt. Ismeretlen vers viszonylag már ritkán kerül elő. Annál többet tudunk meg ezzel szemben eddig homály-fedte életéből, s ezek a tények sok esetben költészete, publicisztikája értelmezését is módosítják. Tárca-füzérek, cikksorozatok, sőt politikai-társadalmi tematikájú röpiratok válnak ismertté a rég fölhagyott alkotóműhely termékenységének tanújeleként. Ám a fölfedezések mámorát gondos kritikának, mérlegelésnek kell partok közé szorítania, különben sem az írói oeuvre-nek, sem az irodalomtudománynak nem válik hasznára.

A korábbi évek során a közelmúltban (1982-ben) elhunyt jeles művelődéstörténész, D. Szemző Piroska négy, eddig ismeretlen Vajda-röpiratról adott számot az *Irodalomtörténeti Közlemények* hasábjain. Fölfedezte, *Egyéni nézetekre* (1871) változtatott címen az eddig lappangó *Ifjú Magyarországot*,¹ amelynek hírét Vajda költőtársa és tisztelője, Benedek Aladár írta meg Kossuthnak.² Egy másik cikkében pedig újabb három művet emelt ki a feledés rejtekéből, a *Magyar politikát*, a *Magyar önkormányzat és birodalmi egységet* (mindkettő: 1866), továbbá *A köztörvényhatósági önkormányzat biztosításáról* címűt (1867).³

Az *Egyéni nézetek* kétségkívül Vajda-írás. A Vajda-publicisztika minden tartalmi és stílárius jellegzetessége föllelhető benne. Szemző Piroska megalapozott érveit még tucatnyival tudnám a magam részéről alátámasztani. Legfőljebb a röpiratot jegyző *Jenő* álnév választásának indoklása ellen van ellenvetésem. Szemző a Jókai-kutatás ama, a kortársak által is ismeretes feltételezésére hivatkozik, amely szerint *A köztörvény ember fia* Baradlay *Jenő* figurája Irányi Dánielről nyert volna megformálást. „1868-ban pedig – írja Szemző – Vajda sorsát éppen Irányi Dánielhez akarja fűzni, a Heckenast Gusztáv kiadásában megjelenő *Magyar Újság* és Kossuth Lajos segítségével”.⁴ Ezért jeleníti meg munkáját *Jenő* álnév alatt. (Irányi 1869-től a szélsőbal, a 48-as párt vezére és a *Magyar Újság* szerkesztője).

Ám, ha mindez 1868-ban érvényes is, 1871-re (a röpirat kiadási éve) – semmiképp. Éppen a Szemző Piroska idézte Szabad György-tanulmány impresszionálja fölöttébb hatásosan: mennyire megromlott 1869-ben a kapcsolat Vajda és Irányi között.⁵ Vajda 1871-ben aligha járt már Irányi

⁷I. m. 504–505.

⁸I. m. 505.

⁹MTAK kéziratár *Vörösmarty lírai költeményei* K 721/I. f. 132^r–133^r

¹D. SZEMZŐ Piroska, *Vajda János „Ifjú Magyarország” című röpirata*. ItK 1979. 86–92.

²SZABAD György, *Vajda János politikai elszigetelődésének történetéből*. It 1960. 138.

³D. SZEMZŐ Piroska, *Vajda János három ismeretlen röpirata*. ItK 1982. 354–362.

⁴D. SZEMZŐ, *i. m.* ItK 1979. 87.

⁵SZABAD, *i. m.* It 1960. 139–141.